

Bajche' loñkilal

Weñ chañ mi jkoleloñ, mi kiyajloñ
 junlujup'ej tcha'k'al loñkchañel,
 pñm loñkpaty yik'oty loñk'ab, che'
 loñkyopal mi ilok'el tyi loñk'ab, che'
 bajche' akusan, pamal loñkye'bal, ts'itya' bñcht
 loñkñt', mi mosloñtyak wñs wá tyi Mejtikuji.

Yañaltyak bajche' mi yajlel loñk'aba' wá
 tyi Mejtiku, añ muk'bá tsu'beñloñtoñ, bajche':
 pñnabeta, ocate, pñno chñno, pñno pñeto,
 teocate, pñno pñnadero, pñno trñste yik'oty
 ayacahuñte.

Loñkwuty ts'itya' chachak, che'
 yilal bajche' pajch', k'ajlastyik
 ipaty, yik'oty mi kak'loñ yañbá
 loñkchuty wuty bakt mi ilok'el
 loñk'atñ, k'an'k'añ ts'itybal.

Tyayaj

Jaychajpoñlojoñ

Añoñloñ loñjup'ej twakk'al
 tyi tjoayalel pañmñl, uxp'ej
 yuxk'al mi jkoleloñ wá tyi
 Amerikajñ, cha'p'ej tcha'k'al
 wá tyi Mejtikuji.

Baki chumuloñlojoñ

Mi jkoleloñ
 bakt tsawañ
 pañmñl yik'oty
 bakt ts'itya'
 tsawañ, pe añach muk'bá
 jkoleloñ tyi tñ'e'ej kalel
 ja' machbá tsikñlñx tñyñk'; mach
 weñ chañ mi jkoleloñ. Wále ma'añix
 ka'baloñloñ cha'añ mi jka'bal sejk'eloñ
 tyi tkañ tkolññtyel wakax yik'oty cha'añ
 chonkol tyi p'otñel majlel a'chumtyalo'b.
 Ba'tka chonkoloñloñ tyi lajmel.
 Mach jññkñach sejk'el mi
 jññchañloñ, jññche' tyojkalel
 tñuloñloñ che' mi apul la'chobáel,
 tyále muk'tyo yochelñsa' tchaññl
 loñkwñ' loñktye'el che'
 koleltyo muk'oñloñ.

Bajche' chumuloñlojoñ

Mi krepety
 koleloñ tyi
 wñstiyak, tyi joktyaltyak
 bakt chañ pañmñl, bakt tsawañ
 pañmñl, tyajol mi tsu'beñtyel bakt
 mi kputy koleloñ, añ k'ñññl mi kbñbñch
 koleloñ kik'otyloñ yañtyakbá tye', bajche'
 ch'ujtye' yik'oty k'olol. Ñoj weñ mi jk'eloñ kbá
 kik'otyloñ xk'o'loch, mi tkolelo'b tyi loñkye'bal, mi
 jkomoñ ak'beñ loñkbá loñkweñel.

Bajche' mi kak'loñ jkolyayaj

Loñktye'el
 mi tk'ajñel
 cha'añ ñmejlel
 chukñt mi tk'ajñeltyak
 tyi atyoty yik'oty
 cha'añ ñmejlel atyoty,
 mi jk'ajñeloñ cha'añ
 tchak-tñññtyel k'ajk, loñkxuch'ñl mi
 tk'ajñel cha'añ ñmejlel tyak'tyakbá, bajche': *ññña, barnñs,*
esmalte, yik'oty cha'añ tsujkuñtyel chukñtyak. Che' je'el mi
 kmejleloñ tyi pññtura, mi kmejleloñ tyi jññ, muk'bá tsujtyel
 tyi lñbro yik'oty tyi kwaderno. Añ muk'bá tk'uxtyal
 loñkwuty, ts'itya' chakmoñtoñ, che' yu'bñl tsumuklel
 bajche' nuez; muk'bá yak' twuty bajche' elñ, jññ
 lñ pñno pññnerobá mi tsu'beñtyel.

Bajche' mi imejlel akotyañlojoñ

Wále tñsa'tx kaláloñ
 kñlal, cha'añ mi aweñ
 ch'ambññ tsujñm chukñt
 loñk'ajññ'baltyak, mi
 kñña'tyañloñ awomáchla ak'el
 bajche' yáxpetyañloñ tyi pañmñl, tyi wñstiyak bakt
 mi jkoleloñ, jññmeku cha'añ yomách la'awak'oñloñ tyi
 kolel cha'añ ma'añ mi klañmeloñ, jññ cha'añ k'uxbñññach
 yom mi ak'añ a'jññ, mach atyo'al
 a'ññ, yom apak'oñloñ, yik'oty
 mach awak' tyi ochel
 tyojkalel che' mi apul
 achobáel.

¿Comá víven?

Nos agrupamos en
 grandes comunidades
 y cubrimos montañas
 completas.

"Che' mi jk'el lok'el pañmñl tyi
 kolyoty Mi jk'el jññ tyajol,
 Che' bajche' mi tboñe' tyakal
 yik'oty bññ"

José Gorostiza

Añ muk'bá jkolsañtyeloñ cha'añ jk'ajñeloñ
 tyi chutñ pañmñl bakt ma'añix tye'el yik'oty mi
 jk'ajñeloñtsa' tyi ch'aloñel tyi *navidad*. Tyále ya'
 chumultsa' loñkñk'oty xmatye'el mutytyak,
 a'jchuchob' yik'oty yañtyakbá
 tchaññl pañmñl!

